

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA ERZURUM
PALANDÖKEN'DE BİR KAYAK KURSU
VE BAKÜ HEYET-İ SEFERİYESİ
A SKI COURSE IN PALANDOKEN ERZURUM DURING
WORLD WAR I AND BAKU CAMPAIGN MISSION

SELAMİ KILIÇ

Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Prof. Dr. Ataturk University, Faculty of Letters, Department of History
drselami@atauni.edu.tr

 <https://orcid.org/0000-0003-3194-0778>

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi - Journal of Turkish Researches Institute
TAED-64, Ocak - January 2019 Erzurum
ISSN-1300-9052

Makale Türü-Article Types : Araştırma Makalesi-Research Article
Çeliş Tarihi-Received Date : 12.08.2018
Kabul Tarihi-Accepted Date : 26.12.2018
Sayfa-Pages : 355-368
 <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4015>

www.turkiyatjournal.com
<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

This article was checked by
 iThenticate

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA ERZURUM
PALANDÖKEN'DE BİR KAYAK KURSU VE BAKÛ HEYET-İ SEFERİYESİ
A SKI COURSE IN PALANDOKEN ERZURUM DURING
WORLD WAR I AND BAKU CAMPAIGN MISSION

SELAMİ KILIÇ

Öz

Alman Kayzeri Wilhelm, cihat bayrağı altında Ağustos 1914'de Osmanlı ile ittifak yapıp, düşmanlarının üstüne Müslümanların gazabını salmayı planlamıştı. Ancak İngiltere ile mücadelenin kaçınılmaz olduğunu ve yanlış hesap yaptığını anladığında, İngiltere'nin doğudaki gücünü tamamen yok edecek bir cihat için; "...konsoloslarımız tüm Müslümanları, bu vicdansız ve yalancı millete karşı ayaklandırmalıdır..." emrini verdi.

Wilhelm bu emri verirken yalnız değildi. Almanya'nın önde gelen politikacıları ve askerleri; "eğer İngiltere olası bir savaşta rakibimiz olursa Hindistan'da İngilizlere karşı bir ayaklanma çıkarılmalı, aynı Mısır'da da denenmelidir. İran'ı da Rus nüfuzundan kurtarmak için mümkünse Osmanlı Devleti ile birlikte uygun bir zamanda harekete geçilmesi gereklidir... İslamcılık parolası İngiliz kolonilerine, özellikle Hindistan'a ulaştırılmalı; Kafkasya'nın ayaklandırılması ise 'şayan-temenni' olmalıdır... en önemlisi... Hindistan, Mısır ve Kafkasya'daki ayaklanmalardır. Dışişleri, Osmanlı ile yapılan anlaşma doğrultusunda bu düşünceleri gerçekleştirebilecek durumda olmalı ve İslam fanatizmini özendirmelidir..." diyorlardı.

Görüldüğü gibi Almanya Birinci Dünya Savaşı sırasında çılgın projeler yapıyor ve bunları eyleme sokmak için canla başla çalışıyordu. Dolayısıyla önüne çıkan her fırsattan yararlanıyor, özellikle cihat politikası ile İslam dünyasını ayaklandırmayı, Müslümanların gazabını başta İngiltere olmak üzere düşmanlarına çevirmeyi planlıyordu. Almanya, Enver Paşa'nın isteği üzerine Erzurum'a gelen ve Türk birlikleri için kayak kursu düzenleyen Avusturya ekibinden de bu konuda yararlanma yolunu seçti. Nitekim en seçkin Avusturya-Macaristan subaylarından oluşan kayak ekibinin başka bir amacı, gizli bir görevi daha vardı.

Anahtar Kelimeler: İslam Dünyası, Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı, Almanya, Kayak Kursu

Abstract

German Wilhelm II (Kaiser) planned to unleash wrath of Muslims into their enemies allying with Ottoman under the name of jihad in August 1914. Yet, when he understood that he made a false count and a bloody battle with England is inevitable, he made a vow to start a jihad against England which would eliminate its power in east forever: He gave the order: "Our consuls and representatives must revolutionize the whole Islam World against this dishonest and remorseless."

While giving this order Wilhelm was not alone. The leading politicians and soldiers of Germany were expressing: "If England will become our enemy in a possible battle, a revolt must be prompted against the English in India, the same must but attempted in Egypt. In order to save Persia from Russian penetration, it is necessary to take action with Ottoman Empire at a suitable time, if it is possible. Pan-Islamism must be brought into English colonies, especially India, revolutionizing Caucasia must be necessary, and the most important ones are revolts in India, Egypt and Caucasia."

As is seen, Germany was making crazy projects during World War I and putting its heart and soul in putting his practice into practice. Therefore, Germany was benefiting from every opportunity, and was planning to revolutionize the Islam World through jihad policy and turn the wrath of Muslims into their enemies including England. Germany chose to benefit from Austrian crew in this sense, who came to Erzurum with Enver Pasha's wish and organized a ski course for Turkish troops. Indeed, the ski crew consisting of the most distinguished Austrian-Hungarian officers had another him, a secret mission.

Key Words: Islam World, Ottoman Empire, World War I, Germany, Ski Course

Giriş

1914'te, İstanbul'da, Orta Asya'daki Ruslara ve Hindistan'daki İngilizlere karşı cihat bayrağı açıldı. Tüm İslâm dünyasını ayaklanmaya çağıran bu büyük hareketin beyni, aslında Hıristiyan Almanya idi. Başta Kayzer Wilhelm olmak üzere Alman şahinleri, Doğu'da bir Töton imparatorluğu kurmak için, Osmanlı Sultanıyla cihat bayrağı altında ittifak yapıp, Müslümanların gazabını düşmanlarının üstüne salmayı planlamışlardı. Öte yandan Enver Paşa da kendini Orta Asya'daki Müslümanların kurtarıcısı olarak görmekte ve Osmanlı Devleti'nin sınırlarını genişletme hayalleri kurmaktaydı.

Alman Kayzeri Wilhelm, 1914 yazında çok yanlış bir hesap yaptığını ve İngiltere ile kanlı bir çatışmanın kaçınılmaz olduğunu anladığında, İngiltere'ye karşı, onun doğudaki gücünü sonsuza kadar yok edecek bir cihat başlatmaya yemin etti: Konsoloslarımız ve temsilcilerimiz tüm İslam dünyasını bu yalancı ve vicdansız millete karşı ayaklandırmalıdır” emrini verdi.

Wilhelm bu emri verirken yalnız değildi. Almanya'nın önde gelen politikacıları ve askerleri şöyle diyorlardı.

“... eğer İngiltere olası bir savaşta rakibimiz olursa Hindistan'da İngilizlere karşı bir ayaklanma çıkarılmalı, aynıısı Mısır'da da denenmelidir. İran'ı da Rus nüfuzundan kurtarmak için mümkünse Osmanlı ile birlikte uygun bir zamanda harekete geçilmesi gereklidir... İslami slogan / İslamcılık parolası İngiliz kolonilerine, özellikle Hindistan'a ulaştırılmalı; Kafkasya'nın ayaklandırılması ise 'şayan-temenni' olmalıdır... “en önemlisi... Hindistan, Mısır ve de Kafkasya'daki ayaklanmalardır. Dışişleri, Osmanlı ile yapılan antlaşma doğrultusunda bu düşünceleri gerçekleştirebilecek durumda olmalı ve İslam fanatizmini özendirmelidir.”

Ağustos 1914'te silahlar ateşlendiğinde Türk-Alman cihadının eylem planı hazırıldı ve bu konuda oldukça somut kanıtlar bulunuyordu. 2 Ağustos 1914'teki Türk-Alman ittifakına, Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa girme konusunda ayak sürümesine ve birtakım kuşkulara rağmen Ağustos 1914'te kutsal savaş coşkusu en yoğun halini aldı. Almanya'nın İslam dünyasını düşmanlarına karşı kıskırtma ve ayaklandırma planları 1914 Ağustosunun ilk günlerinden itibaren uygulanmaya başlandı. Almanlar bu büyük oyunu hayatları pahasına oynuyorlardı. Alman eylem planına göre; her ne olursa Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında savaşa girmeli, Müslümanların ayaklandırılması ve ihtilal ateşinin canlandırılması için Sultan-Halife bütün Müslümanları “cihata” çağırmalıydı.

Kayzer II. Wilhelm, Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya, 15 Ağustos 1914'te acele kaydıyla yazdığı telgrafta Halifenin tüm Müslümanları cihata çağırmasını istiyordu:

“Osmanlı Devleti derhal saldırıya geçmeli. Majesteleri Sultan aynı zamanda 'emir-ül mü'minin' sıfatıyla Asya, Hindistan, Afrika ve Mısır'daki Müslümanları kutsal savaşa çağırmalıdır.”

Max von Oppenheim cihat fikrinin mimarı olarak 18 Ağustos'ta Başbakan Freiherrn von Bethmann Hollweg'e şunları yazıyordu:

“...eğer Türkler Mısır’a karşı harekete geçer ve Hindistan’da alevlenen ayaklanmalar körüklenebilirse, o zaman İngiltere yıpranmış ve zayıflamış olur...”

İslam dünyasını ayaklandırmak üzere Oppenheim, cihat planları yaparken, etrafında azımsanmayacak sayıda yardımcısı vardı. Savaş öncesinde Kahire’de himayesine aldığı Curt Prüfer kusursuz bir zamanlama ile tam da Enver Paşa’nın Arap şeyhleriyle görüştüğü 3 Eylül tarihinde İstanbul’a vardı ve Türklerin Kahire’deki cihat hazırlıklarıyla ilgili raporunu Büyükelçi Hans von Wangenheim’a sundu. Prüfer, Robert Mors’u dinamit, patlayıcı fünyeler, propaganda bildirileri ve birçok Mısırlı işbirliği ile birlikte 13 Eylül’de İskenderiye’ye gönderdi. Mors, Süveyş Kanalı’nda sabotaj düzenlemede veya Mısır’ın polis ve ordu teşkilatındaki Müslümanları isyana kıskırtmada, olmadı Kahire’deki İngilizlerin hayatını genel olarak çekilmez kılmada kendisine yardımcı olabilirdi. Mors misyonunun muntazam bir şekilde işlemeye başlaması ile birlikte Prüfer’in İstanbul’da kalması için bir sebep kalmadı. 20 Eylül’de İstanbul’dan ayrılan Prüfer, IV. Osmanlı Ordusu’nun yakında yapılması planlanan Süveyş Kanalı harekâtını yürütmek üzere gönderilen Bavyeralı Yarbay Kress von Kressenstein’in komutasındaki askeri heyete tercüman ve danışman olarak atandı.

Her ne kadar Osmanlı Devleti henüz savaşa girmemiş ve Sultan-Halife tarafından cihat ilan edilmemişse de Almanların cihat projesi gün geçtikçe ciddileşiyordu. Süveyş Heyeti Haydar Paşa’dan doğuya doğru yol alırken, Afganistan’da kutsal savaşın yeşil bayrağını dalgalandırmak isteyen başka bir gurup, Boğaz’ın Avrupa yakasındaki Sirkeci Garı’ndan yola çıkıyordu. Savaştan önce İran’a keşif gezileri yapmış olan başka bir Bavyeralı subay Oskar von Niedermayer, Afganistan Heyeti’nin başındaydı ve bu heyet Kress-Prüfer ekibinden bile kalabalıktı.

Niedermayer ile Prüfer başkalarıyla kıyaslanamayacak derecede, sırasıyla İngiliz yönetimindeki Hindistan ve Mısır hedef alan Almanya’nın en önemli cihat görevlileriydi. Fakat çevrede onlara yardımcı olan başkaları da vardı. Ağustos 1914 başlarında Kuzey Afrika’daki Fransızlara karşı ayaklanma başlatmak için Trablusgarp’a gönderilen Otto Mannesmann’a daha sonra Libya’daki Senusi aşiretlerini Mısır’daki İngilizlere karşı kıskırtma görevi verildi. Bernhard Moritz, Ağustos’ta Süveyş Kanalı’na en iyi ulaşım yollarıyla ilgili Şam’daki IV. Osmanlı Ordusu’na önerilerde bulunduktan sonra Sudan’a gönderildi. Oppenheim’in Ekim 1914’teki isteği üzerine İslam’ın ikinci kutsal şehri olan Medine’deki büroya tam da hac mevsiminde Alman propagandası düzenlemekle görevlendirildi. Almanya’nın önde gelen Afrika sömürge kâşifi Leo Frobenius da Habeşistan ile İngiliz-Mısır yönetimindeki Sudan’da cihati yapılandırmak için Hicaz üzerinden eş zamanlı olarak gönderildi. Yine aynı günlerde Yüzbaşı Fritz Klein, Şiilerin kutsal yerleri, Necef ile Kerbela’nın önde gelen dini liderlerinin Türk-Alman cihatıyla ilgili onayını almak ve petrol bakımından zengin olan Basra Bölgesi’nin güvenliğini sağlamak, ya da İngilizlerin bu konuda kendisini geride bırakmaları durumunda petrol kuyularına saldırı düzenlemek için Güney Mezopotamya’ya gönderildi. Ekim ayı içerisinde ünlü Avusturyalı şarkiyatçı Profesör Alois Musil ise (her ne kadar raporlarını Viyana’ya gönderiyorsa da bu görevi tamamen Berlin tarafından finanse ediliyordu) önde gelen aşiret şeyhlerini Türk-Alman cihatına kazandırmak için Orta Arabistan’ın çöl bölgelerine gönderildi.

Ekim 1914'e kadar İstanbul'daki kutsal savaş ateşi yükseldikçe yükseldi. Berlin tarafından tasarlanan, ama İstanbul'dan eyleme sokulacak olan cihatın başlıca hamlesi, İstanbul'dan doğuya doğru, tarafsız İran ve Afganistan üzerinden Hindistan'a inen geçitlere yönelecekti. Bu nedenle Berlin'in ilk hedefi İran Şahı ile Afganistan Emirinin desteklerini kazanmaktı. Eğer, bu başarılabilirse, o zaman bu ülkelerin Alman ve Türk subayları liderliğindeki, baş döndürücü ganimet vaatleri ile kamçılanan orduları da Hindistan aleyhine döndürülebilirdi. Bütün gereken, savaştan sonra asla yerine getirilmeyecek vaatler ve sunulacak olan altındı. Bu arada Türkler, Kafkasya ve Orta Asya'daki Müslüman kardeşlerini Türk-Alman cihadının bayrağı altında toplamaya çalışacaklardı. Ancak Kayzer, bir Hıristiyan olarak, Müslümanları cihata çağırarak yetkisine sahip değildi. Bu, altından, silahtan ve savaş sonrası vaatlerden çok daha fazla şey gerektiriyordu. Böyle büyük bir emri, ancak bütün Müslümanların Halifesi olan Osmanlı Sultanı verebilirdi. Bu nedenle Osmanlı'nın çıkarına bakılmaksızın Almanya ile ittifak içinde olması gerekliydi. Wilhelm'in, savaş öncesinde Osmanlı Devleti ile kurduğu iyi ilişkilerde uzak görüşlü olduğu burada ortaya çıktı. Savaşın başlangıcından üç ay sonra Osmanlı Devleti, Almanya ile Avusturya- Macaristan tarafını seçti ve Sultan 11 Kasım 1914'te dünyadaki Müslümanları düşmanlarına karşı cihata çağırırdı. Alman İmparatorluğu'nun Libya Senusileriyle Fransız Kuzey Afrika'sında, Mısır'da ve Arap Yarımadası'nda (Üsteğmen Oskar Niedermayer, Prof. Erich Zugmayer, Werner Otto von Hentig, Wilhelm Waßmuß, Yüzbaşı Fritz Klein ve diğerlerinin) 1914 / 1915-1916 girişimleriyle İran ve Afganistan'daki keşif seyahatleri, heyet-i seferiyeleri ve benzeri girişimleri, yine aynı şekilde 1914-1917 (Berlin, İstanbul, İran ve Afganistan'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne, Hollanda Hindistanı'ndan Siyam ve Çin'e kadar) Hindistan denemeleri, İrlanda planları genelde (heyet-i umumiyesiyle) sadece yerel birtakım ayaklanmalar ve kargaşalar çıkması dışında tamamıyla sonuçsuz kaldı¹.

Erzurum Palandöken'de Bir Kayak Kursu

Görüldüğü gibi Almanya, Birinci Dünya Savaşı sırasında çılgın projeler yapıyor ve bunları eyleme sokmak için canla başla çalışıyordu. Dolayısıyla önüne çıkan her fırsattan yararlanıyor, özellikle cihat politikası ile İslam dünyasını ayaklandırmayı, Müslümanların gazabını başta İngiltere olmak üzere düşmanlarına çevirmeyi planlıyordu.

Almanya, Enver Paşa'nın isteği üzerine Erzurum'a gelen ve Türk birlikleri için kayak kursu düzenleyen Avusturya ekibinden de bu konuda yararlanma yolunu seçti. Nitekim en seçkin Avusturya-Macaristan subaylarından oluşan kayak ekibinin başka bir amacı, gizli bir görevi daha vardı.

1914 yılında Enver Paşa, İstanbul bulunan Askeri Ataşe Joseph Pomiankowski'den Avusturya-Macaristan Harbiye Nezareti tarafından Osmanlı Devleti'ne askeri bir heyetin gönderilmesi isteğinde bulundu. Bu heyet, Türk subay ve erlerinden bir kayak ekibinin

¹ Bu kısım (giriş); Selami Kılıç, "I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Kafkas Halklarını Rusya'ya Karşı Ayaklandırma Girişimleri", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*-62, 2018 s. 482-483, isimli makalemin ilgili sayfalarından alınarak kullanılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı arifesinde Osmanlı Devleti'nin ittifak arayışları, Türk-Alman İttifakı, Osmanlı'nın Almanya'nın yanında savaşa girmesi ve Türk-Alman cihad politikasının kısa öyküsü için bk. Selami Kılıç, *Türk-Alman Arşiv Belgeleriyle Ermeni Sorunu ve Almanya*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 2015, s. 1-71.

oluşturulmasını üstlenecekti. Doğu Anadolu’nun uzun karlı kış aylarında ulaşımındaki güçlükler ve ordunun mutlak bakımı nedeniyle savaş sırasında bu spor zaruret haline gelmişti².

Ocak 1915’te Liman von Sanders, Enver Paşa ve Pomiankowski’nin ortak çalışmaları sonucunda, Türk subay ve askerlerine yüksek dağ silsilelerinde kayak eğitimi vermek üzere bir Avusturya Macaristan kayak heyeti İstanbul’a geldi. Heyet, Avusturya-Macaristan Doğa Tarihi Müzesi Yardımcısı Dr. Viktor [Victor] Pietschmann, Avusturya-Macaristan Saray Kütüphanesi Asistanlarından Dr. Otto Hübner, Sanat Tarihi Profesörü Dr. Alexander Maxymowicz, Bregenzer Firması Sahibi Albert Bildstein ve Avusturya-Macaristan Bayındırlık Bakanlığı Dağcılık Komiseri Mühendis Paul Ippen hepsi Büyük Savaş sırasında, tanınmış Avusturyalı kayakçılardan oluşuyordu³. Osmanlı Devleti tarafından Avusturya’dan 1000 adet kayak takımı ısmarlandı; ancak savaş yüzünden sadece 100 adet gönderilebildi. Bunu üzerine Zeytinburnu ve Tophane’deki devlete ait işletmelerde imal edilen 180 çift kayak takımı kullanıma hazır hale getirildi⁴.

Pietschmann Binbaşı, Hübner 1. Sınıf Yüzbaşı diğerleri, 2. Sınıf subaylar olarak Türk ordusunda istihdam edildiler. Söz konusu heyet, Türk Hükümeti tarafından 4 ay angaje edildi ve 3 Şubat 1915 günü tedrisat şubesinin kurulduğu Erzurum’a hareket etti. Sözü edilen heyet bizzat belirlenen Türk birliklerinin eğitimi için III. Türk Ordusu’na bağlı 9. Kolordu’da özel bölük olarak görevlendirildi. Heyetin ana garnizonu ve talim yeri Erzurum’dur⁵.

43 gün süren zorlu bir yolculuktan sonra heyet 18 Mart 1915’te Erzurum’a vardı. Eğitim için Palandöken’in yamaçları seçildi ve kayak eğitimi 5 Nisan 1915’te başladı. Türk yedek subayları (A. Hikmet Koyunoğlu, Trabzonlu Kemal, Cevat Dursunoğlu, Arif Sofya ve Hasip Bey) tercüman olarak eğitime katkı sağlıyorlardı. Eğitim iki değişik kayış tekniği üzerine yoğunlaşmaktaydı: “Sarp arazide geçerli olan tek bastonlu Zdarsky sistemi ve çift

² Joseph Pomiankowski, *Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches-Erinnerungen an die Türkei aus der Zeit des Weltkrieges-*, Amalthea-Verlag, Zürich-Leipzig-Wien, 1928, s. 177.

Enver Paşa başlangıçta spora yönelik bir eğitimi öngörmesine rağmen trajik Sarıkamış hezimetinden sonra eğitim daha çok askeri bir boyut kazandı. Ordudaki bu kayak ünitesi, Doğu Anadolu’nun yüksek kesimlerinde ve Kafkasya’da yeni bir birliğin çekirdeğini oluşturacaktı (Peter Jung, *Der k.u.k. Wüstenkrieg: Österreich-Ungarn im Vordern Orient 1915-1918*, Verlag Styria, Graz-Wien-Köln, 1992, s. 28).

³ Osmanlı ordusunda dört yıl görev yapan Venezüellalı Rafael de Nogales, 1924 yılında Buenos Aires’te bir Alman yayımevi tarafından basılan ve Türkçe’ye de çevrilen hatırasında Avusturyalı kayak ekibinden söz etmekteydi: “Düzensizliği ve ağırkanlılığıyla ünlü, 20.000 nüfuslu Erzincan’da, Albay Remzi Bey’le tanışmak mutluluğuna eriştim. Daha sonra Remzi Paşa oldu. Kendisi savaş başlayıncaya kadar Petersburg’da askeri ataşemmiş. Şimdi Erzurum’a 8. Kolordu’nun (9 olmalı) başına geçmeye gidiyormuş. Remzi Bey’e Avusturyalı doğubilimci (doğabilimci olmalı) Dr. Pietschmann eşlik ediyormuş. Türk Hükümeti bir anlaşma yapmış ve Dr. Pietschmann ile gelen kurul, III. Ordu’da bir kayak birliği yetiştirecekmış. Çoğu Tirol Dağlarından olan bu kurul, soğuğa dayanıklıydı ve bazı üyeleri kar banyosu yapıyorlardı. Yerel halk bunu şaşkınlıkla seyrediyordu” [Rafael de Nogales, *Osmanlı Ordusunda Dört Yıl (1915-1919)*, Çev: Vedii İlmen, Yaba Yayınları, İstanbul, 2008, s. 6, 43].

⁴ Wolfdieter Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte “Ihre Basis in der Orient-Politik und ihre Aktionen 1914-1917”*, I, Hermann Böhlhaus Nachf., Wien-Köln-Graz, 1975, s. 129; Pomiankowski, *Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches*, s. 177; Jung, *Der k.u.k. Wüstenkrieg*, s. 29.

⁵ *Österreich-Armenien 1872-1936/ Faksimilesammlung Diplomatischer Aktenstücke (Fotokopien)*, Herausgegeben und Eingeleitet von Mag. Dr. Artem Ohandjanian, Band: VI (1914-1915), Ohandjanian Eigenverlag, Wien, 1995, s. 4517 bk. Ek 1; Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 129; Pomiankowski, *Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches*, s. 177.

bastonlu İsveç sistemi". Heyet askeri görevleri de yerine getirmekteydi. 28 Nisan 1915'te heyetin iki üyesi komutasında 20 kişilik iki kayak devriyesi 9. ve 10. Kolordular arasında kesilen bağlantının yeniden kurulması ve Hasankale'nin kuzey ve kuzeydoğusundaki keşif faaliyetlerini üstlenmek üzere cepheye hareket etti. 2510 rakımlı tepedeki alıştırılmalardan sonra Mayıs ayında, karların erimesiyle birlikte eğitim, Palandöken'in 2650 rakımlı kuzey yamaçlarına kaydırıldı ve burada bir çadırılı ordugâh kuruldu. Burada 1 subay, 6 yedek subay, 90 astsubay ve erlerden oluşan bir Türk birliği oluşturuldu. Bu arada ana eğitimin yanı sıra oradan kızaklarla makineli tüfek ve dağ toplarının nakledilmesi denemeleri de yapıldı. Eğitimlerini tamamlayan kayak heyeti, 17 Haziran 1915'te İstanbul'a döndü ve Ağustos 1915'te Viyana'ya, eve dönüş yolculuğu başladı⁶.

Osmanlı Hükümeti hizmetlerinden dolayı Pietschmann'a 3. Sınıf Mecidiye Nişanı, Hübner'e 4. Sınıf Osmanlı Nişanı ve Bildstein ile Ippen'a 4. Sınıf Mecidiye Nişanı verdi⁷.

Bakû Heyet-i Seferiyesi

Çok enerjik ve atılgan bir insan olan Dr. Pietschmann, sadece kayak eğitimi ile yetinmek istemiyor, Bakû'daki petrol kuyularının tahrip edilmesi için bir keşif seyahati yapmayı planlıyor ve böylelikle Doğu Anadolu'daki varlığından yararlanılması gerektiğini ifade ediyordu. Bu nedenle Erzurum'daki kayak eğitimi sona erince Erzurum'dan Azerbaycan üzerinden Hazar Denizi kıyısındaki Enzeli'ye hareket etmeyi, oradan bir botla Bakû'ya ulaşmayı ve petrol kuyularını top ateşiyle kundaklamayı önerdi⁸.

İstanbul'daki temaslar ve Osmanlı donanmasının yanı sıra üst düzey bazı Alman yetkilileriyle yapılan görüşmelerden sonra söz konusu plan olgunlaşmaya başladı. Bakû heyet-i seferiyesine başkan olarak Dr. Pietschmann, Goeben'den eski Alman Deniz Subayı ve Amiral Souchon tarafından desteklenen ve denizden hızlı ateşe edecek bir revolver topuyla silahlandırılacak olan deniz önyüzbaşı Engelking, yine Goeben'den birkaç deniz piyadesi ile birlikte bir de mekaniker katılıyordu. Dr. Pietschmann'a Goeben'den 6 cm'lik bir donanma topu verilecek, bu top Bağdat demiryolu hattı üzerinden Musul'a getirilecekti. Oradan Kürt refakatçi bölüğü eşliğinde şehirlerarası kervanla Hazar Denizi kıyısındaki İran Limanı Enzeli'ye ulaştırılacaktı. İran Hükümeti tarafından Enzeli'de bir motorbot hazır bulundurulacaktı. Böylece Bakû heyet-i seferiyesi, petrol yataklarının ve Batum boru hattının tahribi için Enzeli'den harekete geçecekti⁹.

Victor Pietschmann'ın bu çılgın önerisi, Almanya'nın Kafkasya'da yapmayı planladığı çılgın projeleriyle birebir örtüşmekteydi. Bu nedenle öneri kabul görecekti ve hatta Almanlar tarafından da desteklenecekti. Almanya'nın Rusya'yı zayıflatmak için, Kafkasya'daki girişimleri sadece Kafkas halklarını Rusya'ya karşı ayaklandırmakla sınırlı

⁶ Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s.129-130; Pomiankowski, *Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches*, s. 177-178; Jung, *Der k.u.k. Wüstenkrieg*, s. 29.

⁷ Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 130; Murat Küçükuşurlu-Bayram Ali Sivas, *Erzurum Kış Sporları Tarihi, 1915-2011*, Serander Yayınları, Trabzon, 2010, s.62-68.

⁸ Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 130-131; Pomiankowski, *Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches*, s. 177-178.

⁹ bk. Ek: 1 "Österreich-Armenien 1872-1936/ Faksimilesammlung Diplomatischer Aktenstücke (Fotokopien), s. 4517; Der K. Botschafter an Auswärtiges Amt, Pera, den 17. April 1915, *Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PA-AA)*, R. 21012, Bd. 5, Der Weltkrieg No: 11^d... secr... bk. Ek: 2; Pomiankowski, *Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches*, s. 177-178; Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 130-131.

değildi. Almanya, Rus savaş ekonomisi için çok önemli olan Bakû petrol yataklarının, petrol boru hattının ve Batum’daki Rus petrol rezervlerinin de tahrip edilmesini hedeflemişti. Daha savaşın başlarında, 24 Eylül 1914’te o zamanki Devlet Müsteşarı Arthur Zimmermann’a Erzurum’daki Alman Konsolosu Dr. Paul Sachwarz’ın bir yazısını gönderen İmparatorluk Meclisi üyesi Matthias Erzberger, Zimmermann’a: “Burada sözü edilen konu büyük askeri ve siyasi öneme sahiptir. Söz konusu olan Rusya’nın Bakû ve Batum’daki petrol tesislerinin, depolarının kullanılamaz duruma getirilmesi, Bakû’dan yapılan petrol sevkiyatının engellenmesidir. Eğer bu plan başarılı olursa o zaman Rusya’nın demiryolu ulaşımını 2/3 ay içerisinde tamamen felce uğratmış oluruz” diyordu¹⁰. Planın yürütülmesi için bir petrol mühendisi Dr. Paul Schwarz, Erzurum’a Konsolos Vekili olarak atandı. Kasım 1914’te ise Konsolos Yardımcısı Max von Scheubner-Richter, aynı planın uygulanması göreviyle Erzurum’a gönderildi¹¹.

Dr. Schwarz’ın gönderdiği raporlarından üstlendiği görevi yerine getirmek için birtakım girişimlerde bulunduğu, bölgedeki siyasi ve askeri gelişmeler hakkında da bilgi verdiği görülüyordu:

“Kafkasya’daki girişimleri için Schwarz’a öngörülen para 300 bin Mark’tı. Ancak bunun çok az bir kısmı gönderilebildi (12.500 M.). Bakû’daki petrol tesisleri çok iyi ve sıkı bir şekilde korunuyordu. Korumayı sağlamak için Tatarların (Azerbaycanlılar) yerine Ermeni muhafızlar görevlendirilmişti. Büyükelçi Wangenheim Schwarz’ın girişimlerinin 11 Aralık 1914’te başladığını, Bakû- Batum petrol boru hattına yapılan bir iki sabotajın sevkiyatı bir süreliğine durdurduğunu ve Schwarz’ın Bakû petrol tesislerine yapılacak baskında Ermenilerle ortak hareket etmeyi önemsedğini Alman Dışişlerine bildiriyordu.

“Şubat 1915’te Sarıkamış yenilgisinden kısa bir süre sonra Schwarz, Azerbaycan Difâi Teşkilatında üst düzey bir görevde bulunan Genceli Emir Arslan Han Hoyski¹² ile temasa geçti. Doğu Kafkasya’da genel bir ayaklanmaya öncülük edebileceğini iddia eden Emir Arslan’ın asıl hedefi İsviçre örneğinde bir Kafkas cumhuriyetiydi. Ayaklanma için elinde 500 bin silahlı adamı olduğunu açıklayan Azerbaycanlı Prens, Osmanlı ve Alman askeri yardımıyla başarılı olacağına inandığı ayaklanma sonrası için otonomi garantisi verilmesini de istiyordu. Gürcülerle herhangi bir zıtlasmaya girmek istemeyen Emir Arslan’ın bu harekât planında Azerbaycanlılar, Ermeniler ve Dağıstanlıların yer almaları hedefleniyordu. Emir Arslan ile sürekli temaslar ise Schwarz’ın yerine Erzurum’a Konsolos Yardımcısı olarak gönderilecek Scheubner-Richter tarafından başlatıldı. Bu

¹⁰ Mitglied des Reichstages an das Auswärtige Amt, Berlin, den 24. September 1914, PA-AA, R. 21008, Bd. 1, Der Weltkrieg No: 11^d...secr... bk. Ek: 3; Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 65.

¹¹ Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 65-66.

¹² Emir Arslan Han Hoyski: Azerbaycan’ın (Gence) önde gelen ailelerinden Hoyski ailesine mensup olan Emir Arslan Han’ın kısa yaşam öyküsü, Difâi Teşkilatıyla bağlantıları, Birinci Dünya Savaşı sırasında Türk-Alman makamları ile temas ve görüşmeleri hakkında geniş bilgi için bk. Qiyas Şükürov, “Genceli Emir Arslan Hoyski ve İttifak Teklifi”, *100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı’nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu*, 25-27 Eylül 2014/Erzurum, Haz: Merve Uğur, Ankara, 2015, s. 361-384; Zafer Atar-Kurtuluş Demirkol, “Azerbaycan Topraklarında Rus-Ermeni İşbirliğine Karşı Yükselen Ses: Difâi Fırkası”, *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar, 2015, Sayı: 45, s. 167-180; Beşir Mustafayev, “Rus ve Ermeni Tehdidine Karşı Kuzey Azerbaycan’da Kurulan İlk Siyasi Teşekküller”, *Yeni Türkiye Ermeni Meselesi Özel Sayısı III*, Eylül-Aralık 2014, Sayı: 62, s. 2575-2598; Tadeusz Swietochowski, *Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycanı 1905-1919*, Türkçesi: Nuray Mert, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1988, s. 72-73; Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 66-73.

arada Erzurum'un Alman Kale Komutanı General Posseldt, Schwarz'ın Erzurum'daki faaliyetleri hakkında olumlu görüşler bildiriyordu. Bakû petrol tesislerinin tahribinin gerçekleşmeyeceğini fark ettiğinde bile İstanbul'a bu düşünce doğrultusunda raporlar gönderiyordu.”

Dr. Schwarz'ın Matthias Erzberger'e gönderdiği tarihsiz nihai raporunda; (söz konusu rapor Erzberger tarafından 20 Mayıs 1915'te Alman Dışişlerine gönderildi.) yetişmiş 16 personelinin bulunduğu, Bakû yakınlarındaki Balaxani'de büyük bir yangın çıkarmayı başarabilecekleri, Bakû- Batum boru hattının iki ayrı yerinde de bir sabotaj yapılabileceği belirtiliyordu¹³.

Alman Başbakanı'na gönderdiği raporunda; Hazar Denizi'ndeki Rus gemilerine ve Bakû'daki Rus petrol endüstrisine karşı emin girişimlerde bulunmak için o sırada hastalığı nedeniyle İstanbul'da bulunan Schwarz'ın öncelikle Tahran'da Orta Elçi olarak görevlendirilmeyi beklediğini bildiren Büyükelçi Wangenheim raporunun devamında; “ancak O, İran'ı tanımıyor ve Farsça bilmiyordu. Onun sadece ümit ettiği, Tahran'dan tanıdığı bazı hocaların fanatik Müslümanları harekete geçirmek için girişimlerinde kendisine yardım edecek ve ajanlık yapabilecek olmalarıydı. Bu ve diğer birtakım nedenlerden dolayı karadan, Tahran üzerinden böyle bir girişimin başarı şansı yok denecek kadar azdı” diyordu¹⁴.

Scheubner-Richter, Erzurum'a geldikten birkaç ay sonra, 6 Mart 1915'te Bakû ile ilgili özel görevi hakkında Büyükelçi Wangenheim'a, Bakû'daki tesislerin bombalanmasını tek başına yerine getirmesinin mümkün olmadığını, bu iş için güvenilir kişilerin bulunması gerektiğini, ayrıca tesislerin bölge halkı tarafından çok iyi korunduğunu ve yine halkın büyük bir kısmının geçimini bu tesislerden sağladığı için tesislerin tahribine karşı olduğu haberini aldıklarını yazıyordu. Scheubner devamla, her şeye rağmen tesislere dışarıdan bir sabotaj eylemine kalkışılacak olursa, bunun büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlanacağını belirttiikten sonra, “böyle bir girişimin ancak 50-60 kişilik iyi Rusça bilen, İran ve Kafkasya'daki aşiretlerce desteklenen, güvenilir ve eğitilmiş bir süvari grubu tarafından yapılabileceği” önerisinde bulunuyordu¹⁵.

Louis Mosel de “Kafkasya'daki ayaklanmanın tekrar başlaması için yapılacak organizasyonun ana hatları” başlıklı raporunda; “hükümetimizin planladığı Bakû-Batum petrol boru hattının tahribi ve yine Batum'daki petrol depolarının yok edilmesi konusunda bugün de doğru hareket edilmediği görüşündeyim. Bu gibi görevleri yabancılar yerine getiremez, bu işi sadece o bölgede oturanlar başarabilirler. Konu hakkında İstanbul'daki İmparatorluk Büyükelçiliğini de bilgilendirdimse de herhangi bir cevap alamadım” diye yazıyordu¹⁶.

Osmanlı III. Ordu Kurmay Başkanı Yarbay Felix Guse ise 4 Nisan'da Hasankale'deki Ordu Karargâhı'ndan Gelibolu'da bulunan Liman von Sanders'e,

¹³ Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 66-67.

¹⁴ Kaiserlich Deutsche Botschaft an Reichkanzler Herrn von Bethmann Hollweg, Pera, den 20. April 1915, PA-AA, R. 21012, Bd. 5, Der Weltkrieg No: 11^d...secr...

¹⁵ Das Deutsche Konsulat an Kaiserliche Botschaft, Erserum, den 6. März 1915, PA-AA, R. 21012, Bd. 5, Der Weltkrieg No: 11^d...secr...

¹⁶ PA-AA, R. 21011, Bd. 4, Der Weltkrieg No: 11^d...secr...Die Grundzüge der Organisation zur Wiederaufnahme der Bewegung im Kaukasus..., 19.02.1915 bk. Ek:4; Krş: Mustafa Çolak, *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2006, s. 84.

Bakû’daki petrol kaynaklarına karşı yapılacak girişimler için bugüne kadar kendisine üç kişinin başvurduğunu –lt. Scheubner, Major Pietschmann ve Emir Arslan Han- bildiriyor ve devamlı; “ilk ikisi ekselansları tarafından bilgilendirilmek istiyor. Scheubner ile birlikte çalışmak isteyen Emir Arslan sadece Büyükelçilikle görüşmelerde bulunmalı. Türk tarafından bu konu hakkında henüz resmi bir açıklama gelmedi. Diğer taraftan böyle bir girişimin şu anda ki başarı şansı çok az ve Pietschmann’ın denizden Bakû petrol yataklarını bombalama planı çok tehlikeliydi. Çünkü Rusların Hazar Denizi’nde ne kadar gambot (topçeker) ve silahının bulunduğu tam olarak belirlenemedi” diyordu¹⁷.

Erzurum Konsolos Yardımcısı Scheubner-Richter, 19 Mart 1915’te Büyükelçi Wangenheim’a, “Pietschmann’ın oluşturacağı bir askeri birlikle Bakû’daki petrol tesislerini bombalama planının, Rusların gerek Hazar Denizi kıyısındaki ağır silahları gerekse şu anda Kafkas Cephesi’ndeki üstünlükleri nedeniyle sadece güzel bir fantezi olabileceğini, başarı ihtimalinin bulunmadığını, petrol tesislerinin ancak buradaki ayaklanmalarla tahrip edilebileceğini” yazıyordu¹⁸.

Büyükelçi Wangenheim, 19 Mayıs 1915’te Dr. Pietschmann ile Alman Deniz Subayı Engelking’in Bakû’ya karşı yapacakları girişimlerden vaz geçtiklerini ve Pietschmann’a, Scheubner ile birlikte çalışmasının önerildiğini Alman Başbakanı’na yazıyordu. Ayrıca Pietschmann’ın Doğu Kafkasya’daki ayaklanma faaliyetlerini yürüten Emir Arslan’la birlikte çalışacağı¹⁹ ve Erzurum’daki irtibat subaylığının emrinde olacağını da bildiriyordu²⁰.

Böyle bir kararın alınmasında, Rusların Azerbaycan’dan sökülüp atılmasını hedefleyen Türk taarruzunun başarısızlıkla sonuçlanmasının etkisi vardı. Rus birlikleri Enzeli, Reşt ve Kazvin’i işgal etti ve böylece planlanan Bakû heyet-i seferiyesi gerçekleştirilemedi. Her ne kadar Pietschmann, girişimlerini karadan yürütmek istediye de bu düşünceden de kısa süre içinde vazgeçildi. Bu sırada Musul’a ulaşan üsteğmen Engelking, filo komutanından Enzeli yerine Bağdat’a hareket etmesi ve hücum botuyla birlikte Mezopotamya’daki Ordu komutanlığı emrine girmesi direktifini aldı²¹.

Öte yandan Bakû girişiminin sonuçsuz kalmasında, Azerbaycanlıların, özellikle Emir Arslan’ın Bakû petrol kaynaklarına yapılacak herhangi bir sabotaja karşı çıkmalarının da rolü vardı. Emir Arslan, Erzurum’daki irtibat subayı Kont Schulenburg ile yaptığı görüşmede; “Türk ve Alman makamlarının kendisine birtakım güvenceler vermelerini, ayrıca Kafkasya’daki ayaklanmaların gerçekleştirebilmesi için de bir an önce silah ve para yardımının yapılması gerektiğini” belirttikten sonra, Bakû petrol yataklarının tahrip edilmesine enerjik bir şekilde karşı çıkarak, bu petrollerin Difâi’nin ve

¹⁷ PA-AA, R. 21012, Bd. 5, Der Weltkrieg No: 11^d...secr... Abschrift, Bericht Nr. 3, 3. Armee A.H.Q Hasankale, 6.4.15 bk. Ek 5; Krş: Çolak, *Alman İmparatorluğu’nun Doğu Siyaseti*, s.85.

¹⁸ Von Scheubner an Kais. Botschafter Herr Frhn. v. Wangenheim Constantinopel, Erzerum, den 19. März 1915, PA-AA, R. 21012, Bd. 5, Der Weltkrieg No: 11^d...secr... bk. Ek: 6.

¹⁹ Emir Arslan Han Hoyski’nin faaliyetleri için bk. Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 61-73.

²⁰ Kaiserlich Deutsche Botschaft an seiner Exzellenz den Reichkanzler Herrn von Bethmann Hollweg, Pera, den 19. Mai 1915, PA-AA, R. 21013, Bd. 6, Der Weltkrieg No: 11^d...secr... bk. Ek:7.

²¹ Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 130.

Azerbaycanlıların gelir kaynağı olduğunu ve halkın petrolere zarar verilmesini istemediği” açıklamasını yapmıştı²².

Sonuç olarak cihat bayrağı altında Osmanlı ile ittifak yapıp, düşmanlarının üzerine Müslümanların gazabını salmayı amaçlayan Almanya, çılgın projelerini gerçekleştirmek için harekete geçti. Almanlar, Sultan-Halife tarafından gösterişli bir şekilde ilan edilen “cihat-ı ekber’den (büyük cihat)” çok şey bekliyor ve büyük bir beklenti içerisinde bulunuyorlardı. Cihat ilanı ile birlikte Müslümanların en kuvvetli silahı savaş terazisine konuluyordu ve bunun İslam âlemi üzerinde manevi açıdan çok büyük etkisi olacağı sanılıyordu. Çok geniş ve dağınık bir coğrafyada yaşayan Müslümanların Türklerle birlikte hareket edecekleri, aynı hedefe yönelecekleri düşünülüyordu. Ancak ümit edilen olmadı ve beklentiler boşa çıktı. Söz konusu coğrafyada yaşayan Müslümanlar arasında bir çıkar birliği olmadığı gibi çıkar birliğini sağlayacak güçlü bir halife de bulunmuyordu. Halifenin cihat çağrısına rağmen Mısır Müslümanlarının çoğu çıkarları gereği İngilizlerle birlikte hareket etmeyi daha uygun görmüşlerdi. Diğer yandan silah ve organizasyon eksikliği İslam dünyasındaki ayaklanmaların yerel nitelikte kalmasına neden oldu. Osmanlı ordusunun yerel nitelikte de olsa bu ayaklanmalara destek amacıyla başlattığı Kafkasya ve Kanal (Süveyş) harekâtındaki başarısızlığına bir de İngiliz; Fransız ve Rus karşı propagandası eklenince gerek Almanya gerekse Osmanlı Devleti cihat ilanından beklenen sonucu alamadı. Almanya; Mısır, Kuzey Afrika, Sudan, Arabistan, İran, Afganistan, Hindistan ve Kafkasya’daki çılgın planlarını gerçekleştiremedi. Bunun en önemli nedeni; Almanya’nın realiteye ters düşecek kadar kendi askeri ve ekonomik gücüne aşırı derecede güvenmesi, İngiliz ve Rus güçlerini küçümsemesi, Panislamizm’in de etkisiyle cihat ilanına fazla ümit bağlaması ve bunun sonucunda da hayali beklentilere kapılmasıydı. Ayrıca İran, Afganistan ve Kafkasya’da faaliyet gösteren hemen hemen tüm grup, müfreze ve heyetler arasındaki anlaşmazlıklar, Osmanlı-Alman çekişmesi, organizasyon bozukluğu, malzeme ve personel eksikliği, kara ve demiryolu ulaşımında yaşanan aksaklıklar bu girişimlerin başarıya ulaşmasını engelleyen diğer faktörlerdi²³.

²² PA-AA, R. 21016, Bd. 9, Der Weltkrieg No: 11^d...secr..., Abschrift. Der Verbindungsoffizier für den Kaukasus Nr. 6, Erserum, den 28. November 1915 bk. Ek.8; Bihl, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte*, I, s. 71; Krş: Çolak, *Alman İmparatorluğu’nun Doğu Siyaseti*, s. 86.

²³ Kılıç, “I. Dünya Savaşı’nda Almanya’nın Kafkas Halklarını Rusya’ya Karşı Ayaklandırma Girişimleri”, s. 481-507; Kılıç, *Türk-Alman Arşiv Belgeleriyle Ermeni Sorunu ve Almanya*, s. 27, 64-69.

Kaynaklar

- Der K. Botschafter an Auswärtiges Amt, Pera, den 17. April 1915, *Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes (PA-AA)*, R. 21012, Bd. 5, Der Weltkrieg No: 11^d... secr...
- Mitglied des Reichtages an das Auswärtige Amt, Berlin, den 24. September 1914, *PA-AA*, R. 21008, Bd. 1, Der Weltkrieg No: 11^d...secr
- Das Deutsche Konsulat an Kaiserliche Botschaft, Erserum, den 6. März 1915, *PA-AA*, R. 21012, Bd. 5, Der Weltkrieg No: 11^d...secr
- PA-AA*, R. 21011, Bd. 4, Der Weltkrieg No: 11^d...secr...Die Grundzüge der Organisation zur Wiederaufnahme der Bewegung im Kaukasus... 19.02.1915.
- PA-AA*, R. 21012, Bd. 5, Der Weltkrieg No: 11^d... secr... Abschrift, Bericht Nr. 3, 3. Armees A.H.Q Hasankale, 6.4.15.
- Von Scheubner-Richter an Kais. Botschafter Herrn Frhn. v. Wangenheim Constantinopel, Erzerum, den 19. März 1915, *PA-AA*, R. 21012, Bd. 5, Der Weltkrieg No: 11^d...secr...
- Kaiserlich Deutsche Botschaft an seiner Exzellenz den Reichkanzler Herrn von Bethmann-Hollweg, Pera, den 19. Mai 1915, *PA-AA*, R. 21013, Bd. 6, Der Weltkrieg No: 11^d...secr...
- PA-AA*, R. 21016, Bd. 9, Der Weltkrieg No: 11^d...secr, Abschrift. Der Verbindungsoffizier für den Kaukasus Nr. 6, Erserum, den 28. November 1915.
- Kaiserlich Deutsche Botschaft an Reichkanzler Herrn von Bethmann-Hollweg, Pera, den 20. April 1915, *PA-AA*, R. 21012, Bd. 5, Der Weltkrieg No: 11^d...secr...
- Österreich-Armenien 1872-1936/ Faksimilesammlung Diplomatischer Aktenstücke (Fotokopien)*, Herausgegeben und Eingeleitet von Mag. Dr. Artem Ohandjanian, Band: VI (1914-1915), Ohandjanian Eigenverlag, Wien, 1995.
- Atar, Zafer-Demirkol, Kurtuluş, "Azerbaycan Topraklarında Rus-Ermeni İşbirliğine Karşı Yükselen Ses: Difâi Fırkası, *Karadeniz Araştırmaları*, Bahar, 2015, Sayı: 45, s. 167-180.
- Bihl, Wolfdieter, *Die Kaukasus Politik der Mittelmächte "Ihre Basis in der Orient-Politik und ihre Aktionen 1914-1917"*, I, Hermann Böhlhaus Nachf., Wien-Köln-Graz, 1975.
- Çolak, Mustafa, *Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2006.
- Jung, Peter, *Der k.u.k. Wüstenkrieg: Österreich-Ungarn im Vordern Orient 1915-1918*, Verlag Styria, Graz-Wien-Köln, 1992.
- Kılıç, Selami, *Türk-Alman Arşiv Belgeleriyle Ermeni Sorunu ve Almanya*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kılıç, Selami "I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Kafkas Halklarını Rusya'ya Karşı Ayaklandırma Girişimleri", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-62*, 2018 s. 481-507.
- Küçüküçürlü, Murat - Sivas, Bayram Ali, *Erzurum Kış Sporları Tarihi, 1915-2011*, Serander Yayınları, Trabzon, 2010, s.62-68.
- Mustafayev, Beşir, "Rus ve Ermeni Tehdidine Karşı Kuzey Azerbaycan'da Kurulan İlk Siyasi Teşekküller", *Yeni Türkiye Ermeni Meselesi Özel Sayısı III*, Eylül-Aralık 2014, Sayı: 62, s. 2575-2598.
- Nogales, Rafael de, *Osmanlı Ordusunda Dört Yıl (1915-1919)*, Çev: Vedii İlmen, Yaba Yayınları, İstanbul, 2008.

- Pomiankowski, Joseph, *Der Zusammenbruch des Ottomanischen Reiches-Erinnerungen an die Türkei aus der Zeit des Weltkrieges-*, Amalthea-Verlag, Zürich-Leipzig-Wien, 1928.
- Swietochowski, Tadeusz, *Müslüman Cemaatten Ulusal Kimliğe Rus Azerbaycanı 1905-1919*, Türkçesi: Nuray Mert, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1988.
- Şükürov, Qiyas, , “Genceli Emir Arslan Hoyski ve İttifak Teklifi, *100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu*, 25-27 Eylül 2014/Erzurum, Haz: Merve Uğur, Ankara, 2015, s. 361-384.

Belgeler

4517

Abteilung	Im Auftrag	Abteilung	Abteilung
11	11	11	11
<p>Beschreibung des Sachverhalts:</p> <p>Die Unterstadtssekretärin des Herrn Dr. Schwarz hat die Angelegenheit über die Verhältnisse der Eisenbahnen in Batum an Hohöl berichtet. Sie hat die Verhältnisse der Eisenbahnen in Batum an Hohöl berichtet. Sie hat die Verhältnisse der Eisenbahnen in Batum an Hohöl berichtet.</p>			

(Handwritten notes and signatures are present in the table cells)

Ek: 1

Telegramm

Den 17. April 1918

Hohöl

Von M. Botschafter

an den Kaiserlichen Hof

Inhalt:

Die Angelegenheit über die Eisenbahnen in Batum ist ein wichtiger Punkt in der russischen Politik. Die Eisenbahnen in Batum sind ein wichtiger Punkt in der russischen Politik. Die Eisenbahnen in Batum sind ein wichtiger Punkt in der russischen Politik.

(Extensive handwritten notes and signatures are present)

Ek: 2

Seine Excellenz
den Herrn Unterstadtssekretär **Zimmermann**,

Ausdrückliche Art.

Sehr geehrter Herr Unterstadtssekretär!

In der Anlage überreiche ich Ihnen eine Zurechnung des Herrn Dr. Schwarz.

Die Angelegenheit, von der hier die Rede ist, ist von höchster militär-politischer Bedeutung. Es handelt sich darum, die Vorrechte, welche Russland in Batum an Hohöl besitzt, für Verwendung auf den russischen Eisenbahnen unschädlich zu machen und die Zufuhr von Holz aus Batum zu unterbinden.

Wenn dieser Plan gelingt, dann können wir überzeugt sein, dass die russischen Eisenbahnen in zwei bis drei Monaten vollständig lahmgelegt sind. Herr Dr. Schwarz scheint mir sehr geeignet zur Ausführung dieses Planes zu sein. Bevor aber Weiteres geschieht, möchte ich mit Ihnen selbst sprechen und werde mir dann gestatten, morgen, nachdem ich die Besprechung bei Herrn Geheimrat Banann hatte, zu Ihnen heraufzukommen, damit man sich über das Weitere unterhalten kann.

In hochachtungsvoller Begrüßung
Ihr sehr ergebenster
(Signature)
Mitglied des Reichstages.

1 Anlage.

(Handwritten notes and signatures are present)

Ek: 3

Die Grundlage der Organisation der Eisenbahnen der Bewegung in Batum sind wie schon aus dem Bericht in der Deutschen Botschaft in Konstantinopel ersieht:

- I. Die vollständige Abschließung der Eisenbahnen des türkischen Gebietes.
- II. Die Stellung aller miteinander verbundenen Bahnen auch die der aktiven ottomanischen Armeen unter deutsche Leitung, da die türkischen Bahnen nur zu Entsendung und Verlasten haben.
- III. Die Einstellung von Truppen.
- IV. Die Einstellung der Mitglieder des georgischen Komitees, welches zu diesem Zweck eingesetzt werden musste, als Mitglieder der neuorganisierenden Kaukasusregion.
- V. Die schleunigste Herstellung einer ständigen Verbindung mit Georgien, bezw. dem Kaukasus selbst.

Der erste Punkt ist der wichtigste und kann nach meiner Ansicht nur durch ein energisches Einschreiten der Kaiserlichen Deutschen Regierung erreicht werden.

Der zweite Punkt ist bereits in Erwägung gezogen und auch die Stellung der aktiven Armeen unter deutsche Leitung von Sr. Exz. von Wangenheim befrwortet.

Die Besetzung der Bahnen ist ungeheuer, da die Russen, die gesamte Bevölkerung mit Ausnahme der Armee bei Kriegesbruch unterworfen, die Einstellung wenigstens eines Teiles der

(Handwritten notes and signatures are present)

Ek: 4

000099
G.d.J. *JK*

Abschrift.

D. A r m e e A.H.G. Kasakmaz D. 31.
20.10.10.

B e r i c h t Nr. 3.

Es sind bisher 3 Personalitäten mit Plänen für Unternehmungen gegen die Petroleumquellen von Baku an mich herangetretten,

Lt. v. Scheubner,
der eben eingetroffene Major Pletschmann und
Enir Arslan Chan.

Zu diesen erstere wollen Euer Exzellenz unterrichtet haben,
(2x)
Arslan Chan will nur mit der Botschaft verhandelt haben, von
offizieller - türkischer - Seite sei noch nichts gekommen. Die
Wichtigkeit solcher Unternehmungen steht ja noch in bestem Felde.
Für Pletschmann's Plan eine Anprufe zu Wasser halte ich es für
wesentlich festzustellen, ob und was die Russen an Kanonenbooten
auf dem Kaspischen Meer haben. Das Kommando will von G. wissen;
die Quelle ist mir nicht bekannt.

gen. O u n e
Oberstleutnant.

(2) d. v. Scheubner durch diese.
(2x) mit dem Scheubner zusammenarbeiten will.

Cellipoli 8. IV. 15.
Dem stellvertretenden Generalstab der Armee
B e r l i n .

Der vortretende Bericht des Chefs des Generalstabes der III. Armee
sehr ergebenes Oberrecht; gen. Linan von Sanders.

113240

Ek: 5

000095 67

Abschrift.

Bericht No 2. Erzurum, den 19. März 1915.
Strom geheim.

Euer Exzellenzberichte ich ganz gehoramt folgender

Der von der kaukasischen politischen Partei „Defat“
geplante Aufstand, dessen militärischer Organisator Amir Aslan
Khan, zuerst Chokley aus Elisabethpol ist, soll die Bezirke
Iznesgur, Schonscha, Dschesnescher, Juscha, Kozur und Elisabethpol
des Gouvernements Elisabethpol, den Bezirk Schonscha
des Gouvernements Baku, Erivan, Kladkasska und das Gebiet
Daghistan umfassen. Das Aufstandsgebiet der Georgier wird
sonst dadurch nicht berührt.

Falls der Aufstand gelingt, so ist aus diesen Gebieten
die Bildung einer ~~Osmanischen~~ Republik geplant, wobei die
einzelnen Kreise und Bezirke unter der Verwaltung ihrer
statuten eingesessenen Fürsten stehen sollen, - also gelesener
nach republikanischer Bundesstaat auf konstitutioneller Grund-
lage. Diese Kaukasische Republik will eine Militärkonvention
mit der Türkei abschließen, glaubt aber auch späterhin stark
genug zu sein, um ihre Unabhängigkeit gegen Russland zu ver-
teidigen. Als Grundlage des Aufstandes gilt die Aherkhanas
einer zukünftigen unabhängigen Kaukasusrepublik durch die
Türkei unter „Verantw.“ von Deutschland.

Ferner ist die Bereitstellung einer türkischen Division
- ca 15 000 Mann - für ein Gefangen des Aufstandes wohl Vorbe-
dungung, schon um den Aufständischen die Möglichkeit der
Sanktion zu geben. Die Aufständischen verfügen angeblich über
genügend Geld, Waffen (Gewehre und einige Maschinengewehre),
Munition und ca 60 000 türkische Infanterie. Sie glauben bis
zu 200 000 Mann aufstellen zu können unter Führung faktischer
russischer Militäre kaukasischer Abstammung. Eine Masse des
Aufstandsgebietes und der zwei Hauptmarschlinien liegt die-
sen Bericht bet. Nach dem Plan der Kaukasier sollen dieselben

Ek: 6

000177

Abschrift.

Erzurum, den 20. November 1915.

Der Verbindungsoffizier
für den Kaukasus:
H. G.

Während meines Aufenthalte in Konstantinopel war
es mir nicht möglich gewesen, etwas Näheres über die Absichten
eines Aufstandes in unheimlichen Ostkaukasus zu erfahren.
Der Abgesandte der dortigen revolutionären Organisation, des Dir-
ret, Amir Aslan Khan Fürst Chokley sollte sich in Erzurum befinden.
Hier angekommen habe ich jedoch Amir Aslan nicht vorgefunden. Er
war angeblich in Diabekir und sollte dort an Typhus erkrankt lie-
gen. Erst nach mehreren Telegraphieren habe ich erfahren kön-
nen, dass Amir Aslan Diabekir verlassen hatte und sich auf dem Wege
nach Konstantinopel befinde. Da mir eine Rückpassage mit ihm drin-
gend erwünscht erschien, habe ich die Kaiserliche Botschaft te-
legraphisch gebeten, ihm unverzüglich nach Erzurum zurückzuschick-
en.

Nach den früheren Mitteilungen Amir Aslans hatten die
ostkaukasischen Revolutionäre für ihr Loswerden zwei Bedingun-
gen gestellt: Sie hatten zunächst eine Erklärung der Kaiserlich
Deutschen Regierung verlangt, die ihnen in Falle des Überlegens
die Bildung eines selbstständigen ostkaukasischen Staatswesens
zusicherte. Die kaukasischen Mahomedaner beabsichtigten nur für
eigene Rechnung und nicht für die Irgend eines anderen Staates,
z. B. der Türkei, zu kämpfen. Sie hatten ferner gefordert, dass eine
gute türkische Division sich in der Nähe der persisch-russischen
Grenze befinden müsse. Diese Truppe sollte die russischen Streit-
kräfte

Ek: 8

28. Nov 1915
Kollektiv
Bekifige Befehl
No. 206
2 Anlagen.
Mit Bezeichnung auf Bericht No. 161.
Durch Hpt. Feldüber
an
30/11
113977
113977
113977
Euer Exzellenz beehre ich mich abzu-
senden Bericht des Fiskusamt von Scheubner-Hofner vom 21.
Nov. in Abschrift nebst einer Anlage einzureichen. Der darin
erwähnte Bericht No. 206 lag seinen Bericht No. 200 von 9. April
bei. Der Bericht No. 2 ist hier noch nicht eingegangen.

Sie anderweit geendet, ist die Unternehmung des Kri-
pftänleutnants Engelking gegen Baku aufgegeben und die Dr.
Pletschmann der Anschluss an Scheubner empfohlen worden. Nach
dem vorliegenden Bericht ist anzunehmen, dass Pletschmann bei
den ostkaukasischen Unternehmungen (Schan-Chokley) dort seine Fort-
setzung finden kann und dass er sich der Leitung des Aufstandes
an der Verbindungsoffiziere unterordnen wird.

Bei seinen Vorschlägen für das ostkaukasische Un-
ternehmen geht Fiskusamt von Scheubner davon aus, dass ihm
die Leitung übertragen würde. Nach dem insofern getroffenen
Bestimmungen sind die eigentliche Leitung jedoch in den Hän-
den des Verbindungsoffiziers liegen. Ich glaube auch nicht,
dass es der Diflat-Organisation, die die Beteiligung deutscher
Offiziere wünscht, genügen würde, wenn wir nur den Reserveleut-
nant von Scheubner mit einigen jungen Kriegsteilnehmern zu
den Aufständischen schickten. Es werden stattdessen erfahrene

Leiter Exzellenz
des Botschaftsleiter
Ierm von Bethmann Hollweg

Direktor 1915 No. 113977

Ek: 7